

IV

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ УКРАЇНИ: історико-теоретичні проблеми вивчення

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛУЦЬКА (ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ)

У статті на основі всебічного аналізу історіографії, польової документації та наукових звітів розглядається питання історії та сучасного стану археологічних досліджень древнього міста Лучеськ, його найближчих околиць та передмість.

Ключові слова: археологічні дослідження, монументальна архітектура, Луцьк, історія, історіографія.

Постановка наукової проблеми. До середини XIX ст. в Луцьку, як і в інших невеликих містах України, спеціальні археологічні роботи не проводились. Дослідників цікавив насамперед південь — золото та коштовності скіфських царів та знаті засліплювали уяву та спрямовували на все нові роботи до Великого Степу. Його давнина манила, збірки, часто приватні, постійно поповнювались унікальними скарбами, здобутими примітивною методикою “речової” археології. Провінційне місто жило, затаївши свою історію у сутінках віків, а декотрі неминучі випадкові знахідки незвичних речей пояснювались сучасниками просто та безхитрісно. Поштовх до досліджень у цій ситуації міг відбутись лише при виявленні чогось, що вийшло б за рамки пояснень та розуміння лучан.

Виклад основного матеріалу. Перші спроби археологічних досліджень у місті були зумовлені відкриттям 1852 року, коли на території Верхнього замку поруч з церквою Івана Богослова було виявлено вцілілу гробницю, пов’язану сучасниками з особою луцького єпископа Кирила Терлецького. Інформація про розкопки не збереглась, відомо лише, що там працював київський дослідник Потапов¹. Ця випадкова знахідка сприяла зацікавленню історією Луцька вчених Київської комісії з розгляду давніх актів, експедиція якої працювала протягом 1855–1856 років. Метою керівника робіт професора Миколи Іванишева визначався пошук “змерлих господарей християнських, великих князей русских”², найпевніше це стосувалось перевірки інформації про єпископа Терлецького та пошук місця спочинку князя Любарта Гедеміновича. Наступного року Іванишева змінив завідувач музею старожитностей при Київському університеті Св. Володимира Яків Волошинський.

Експедиція під його керівництвом здійснила суцільне обстеження руїн храму, виявила у південній апсиді під підлогою одинарне підплиточне поховання. Результати робіт були без сумніву цікавими, виявлене поховання всередині храму могло належати його фундатору або визначному прихожанину, однак особливостей храму, його структурних рис не було простежено. Дослідник також не виконав чіткого плану споруди, було зроблено лише замальовки гробниці³.

Значну роль у збереженні культурної спадщини міста відіграло Луцьке Хрестовоздвиженське братство, яке своїми силами організувало “древнехранилище” (збірку предметів старовини). До нього на збереження потрапляли передовсім культові церковні предмети, а також випадкові викопні знахідки. Діяльність братчиків дала змогу трохи систематизувати стародавні речі, однак переважна їх більшість у дусі часу продовжувала зосереджуватись у приватних колекціях та збірках.

Спробу систематизації всіх відомих йому археологічних матеріалів та об’єктів зробив В. Антонович, уклавши у 1901 р. “Археологічну карту Волинської губернії”⁴. Така робота стала можлива із зародженням наприкінці XIX ст. української національної історичної школи та зацікавленістю дослідників у історії своїх етнічних земель та власного народу. Зокрема в Житомирі 2 січня 1894 р. відбулось офіційне відкриття Волинського церковно-археологічного товариства (головою було обрано М. Барського), яке згідно зі своїм статутним завданням “розшукує й оприлюднює пам’ятки до цих пір невідомі, а також і збірки матеріалів церковно-історичних, церковно-археологічних і етнографічних, що зберігається в різних установах і в приватних осіб, дає їм оцінку і вирішує, яке може бути зроблене з

них, відповідно до мети товариства використання”⁵. Реальна його робота проявилась уже 1897–1898 рр., коли при сприянні товариства дружина професора Антоновича К. Мельник-Антонович провела перші фахові археологічні дослідження в місті Луцьк та його найближчих околицях. Зокрема на місті літописного кургану “Романівка”, в урочищі “Свята гора”, нею було досліджено заглиблене житло типу Лука Райковецька, однак інформація Іпатіївського літопису щодо легендарного коня князя Андрія Боголюбського не підтвердилась⁶. Також в поле зору дослідниці потрапили курганні могильники — нею було розкопано значну кількість насипів поблизу сіл Гірка Полонка, Городище, Городок, Усичі, Крупа, Теремне, Вишнів, Борохів та Піддубці, описано речовий поховальний інвентар VIII–XIII ст. та здійснено описи курганних груп⁷. Цінність цих розкопок полягає в тому, що матеріали з них стали своєрідним еталоном у вивченні давньоруських могильників Волині в пізніший час⁸.

Буремні події воєн та революцій затримали розвиток наукових досліджень, ситуація змінилася лише після деякої злагожденості суспільного життя Волині у складі польської держави. У 1920–1930 рр. новостворена Державна служба охорони пам’яток історії та культури здійснює систематичні нагляди за земельними роботами в місцях з цінним культурним шаром. Вони проводились М. Древром, Я. Фіцке, З. Леським, Л. Чикаленком у зв’язку з активною забудовою зони Старого міста, передмість Гнідава, Красне, Біваки. Поряд з рятівними роботами було розгорнуто діяльність по обстеженню пам’яток у приміських селах Вишкові, Кульчині, Жидичині за участю відомих дослідників з Варшави Р. Якимовича та С. Круковського. Роботі дослідників всіляко сприяв створений у 1929 році крайовий музей (з 1935 р. — музей при місцевому Товаристві прихильників наук)⁹, куди від того часу і до сьогодні потрапляють знахідки з розкопок Волині. Музей дав змогу не лише накопичувати матеріали, а й виступав базою для їх подальшого наукового опису та досліджень.

Привертав увагу дослідників також величній Верхній замок. У зв’язку з реставраційними роботами 1933–1934 рр. у внутрішньому дворі поруч з В’їзною вежею було локалізовано та частково розкопано залишки княжого палацу, проведено обстеження давньої цегля-

ної церкви твердині. Роботи проводив відомий дослідник дерев’яної архітектури Л. Маслов, наукова інформація якого вийшла вже перед самою війною¹⁰. У 1939 році були розпочаті розвідки і поруч з самою вежею (інженер Я. Захватович), однак Друга світова війна надовго перервала дослідження.

Загалом потрібно відмітити достатньо високий науковий рівень, виконаний у міжвоєнний проміжок робіт, їх науковість та спрямованість на всебічне вивчення історії Волині.

Війна, післявоєнна розруха та гострі суспільні проблеми надовго затримали розвиток археологічної науки. Лише після “хрущовської відлиги” та деякої українізації усіх рис життя науковці знову змогли повернутись до вивчення давнього Лучеська. Професійні роботи були проведені М. Кучерою лише у 1969 р. Окрім Гнідави, про що йтиметься нижче, київський науковець разом з місцевими краєзнавцями здійснили обстеження решток цегляної церкви Св. Дмитра в Окольному замку та заклали розвіткові шурфи біля її фундаментів¹¹. Ці роботи дали якісний поштовх в дослідженнях, які протягом 1970 — поч. 80-х виходять на новий науковий рівень. Цьому сприяла також значна будівельна активність зазначеного періоду та розуміння втрати цінного культурного шару міста при цих роботах. Активно в зоні новобудов працюють М. Кучинко, Г. Охріменко, М. Говденко, зокрема в Старому місті на Ринковому пагорбі, в урочищі Яровиця та на вулиці Львівській.

Метод розкопок широкими площами в приміській зоні Луцька вперше був застосований Д. Н. Козаком у польових сезонах 1980–1982 рр.¹². Його роботи в урочищі “Могилки” дали значний науковий матеріал для розуміння історії розвитку міста та його найближчих околиць, автором робіт також вперше було зроблено повну графічну реконструкцію цього дослідженого поселення¹³.

У сфері досліджень монументальної архітектури середини 80-х рр. безперечно найважливішою подією були розкопки експедиції Ленінградського університету під керівництвом М. Малевської. Завдяки її роботам вдалось продатувати час спорудження ряду міських храмів¹⁴, продовжити роботи Л. Маслова по дослідженню замкового палацу та повністю розкрити фундамент замкової церкви св.Івана Богослова¹⁵. Відтоді накрите місце розкопок стало справжньою окрасою Верхнього замку та цікавим туристичним об’єктом.

З кінця 1980-х рр. розкопками міста та околиць активно займалась спільна експедиція Луцького історико-культурного заповідника та Львівського історичного музею. Загоном експедиції під керівництвом Г. Охріменка, С. Терського, П. Троневица¹⁶, Б. Сайчука проводили дослідження на Гнідаві, на території Архімандричого подвір'я Нижнього замку, Ринковому пагорбі та середмісті, були проведені суцільні розвідки в зоні Старого міста по обох берегах Стиру¹⁷.

Проведенню планомірних досліджень археологічної історії Луцька сприяє робота Волинської філії Охоронної археологічної служби Інституту археології НАНУ, працівники якої вже майже десятиліття працюють в місті та на його околицях.

У 2005 році В. В. Шкоропадом та С. Д. Пашиком було повністю розкопане неукріплене поселення на південно-східній околиці Луцька над р. Жидувкою. На площі робіт 1188 кв. м було досліджено сім об'єктів: чотири споруди і три господарські ями X–XI ст. та багатий культурний шар давньоруського часу¹⁸.

Рятівні археологічні дослідження були проведені у 2006 р. на місці відновлення оборонної стіни окольного замку поруч з в'їзною вежею у любартів верхній замок¹⁹. Траншеєю у 36 кв. м було досліджено культурний шар XIII–XVIII ст. (фрагменти кераміки, кахель та цегли-пальчатки), а також відкрито і досліджено частину первісних підмурків оборонної стіни луцького Окольного замку Литовської доби²⁰.

У районі легендарного кургану “Романівка” (тепер центральна частина міста) були проведені роботи у 2007 році. Тут на площі 116 кв. м було досліджено яму культури типу Лука Райковецька, житло давньоруського часу X — поч. XI ст. та погріб XVII ст.²¹. Окрім цікавих археологічних матеріалів, що дивом збереглися посеред щільної забудови центру, знайдено ціле гарматне ядро періоду Визвольної війни 1648–1654 рр.²².

Археологічні дослідження 2008 року проводились також в історичному районі “Яровиця”, на корінному березі колись однойменної з урочищем річки. Тут, серед промислової зони вдалось дослідити частину споруди давньоруського часу, яму ТКК та культурний шар від епохи бронзи до пізньосередньовічного часу²³.

Значних результатів вдалось досягти також у дослідженні північного передмістя княжого Лучеська, а саме району літописного Жиди-

чина та його околиць²⁴, який до цього лише був частково обстежений рядом фахівців^{25,26}.

Розкопками 2008 року поряд з іншими матеріалами вдалось дослідити колекцію керамічних сопел для залізоварного ремесла (4 цілих вироби та 17 фрагментів), унікальну для території України²⁷. У 2009 році проводились дослідження на посаді літописного городища, досліджено культурний шар X–XIV ст. та яму культури типу Лука Райковецька. Особливу увагу серед комплексу знахідок викликає значна кількість таврованого посуду²⁸, однотипного з виявленим С. Терським у середмісті та дитинці Лучеська²⁹. Така спорідненість нашттовує на думку про суттєві економічні взаємовпливи центру та ремісничої периферії.

Особливо слід зупинитись на історії дослідження визначальної для питання формування міста унікальної пам'ятки археології в урочищі “Гнідавська Гірка”.

Урочище “Гнідавська Гірка” знаходиться на південній околиці міста та займає високий лівий корінний берег р. Стир, обмежений із заходу р. Рудкою, з півночі — балкою, висотою до 12 м над рівнем заплави. Край берега інтенсивно розорюється уже впродовж 40 років XX ст., у 60-х ґрунт з корінного берега (а з ним і поселення) було використано для підсипки об'їзної автодороги. Археологічні обстеження на території урочища “Гнідавська Гірка” проводили у 1930-х рр. працівники Луцького музею: директор Ян Фітцке та науковий співробітник Зигмунд Леський³⁰. Ян Фітцке у сезоні 1935 р. виявив тут матеріали давньоруського часу, а пізніше З. Леський, який продовжив його дослідження, виявив, окрім давньоруських матеріалів, знахідки епохи неоліту (культура лінійно-стрічкової кераміки) і бронзи (тшинецька культура).

“Гнідавська Гірка” також відома в історіографії завдяки дослідженням М. П. Кучери, який у 1968–1969 рр. виявив, і частково дослідив залишки жител неолітичної культури лінійно-стрічкової кераміки³¹ та ранньослов'янське поселення³². Важливість його робіт полягає у глибшому осмисленні пам'ятки та розглядання автором даного поселення уже в контексті становлення міста. Роботи М. Кучери дали змогу П. Толочку обґрунтовано досліджувати тему племінного етапу становлення давньоруських міст, в тому числі і на прикладі Лучеська³³.

В 1981 році Г. В. Охріменком розкопано кілька неолітичних жител^{34,35,36}. Окрім неолі-

тичних матеріалів, в розкопках та на поверхні знайдено кераміку та крем'яні, кам'яні, кістяні вироби пізнього Трипілля (етап СІ за Т. Пассек), лендельської культури, кулястих амфор епохи енеоліту, шнурової кераміки, стжижовської, східно-тшинецької культур бронзового часу³⁷, ранньоскіфського часу, пшеворської, зарубинецької культур ранньозалізного віку, ранніх слов'ян (VI–VII ст. н. е.), Давньої Русі (XI–XIII ст.)³⁸ та пізнього середньовіччя. Крім того, тут виявлені поховання так званої лендельської та стжижовської культур та ранньослов'янське поселення, що має площу кілька гектарів — напівземлянки, майстерні, залізні та інші знаряддя, ювелірні прикраси, знайдено срібні монети та грошову гривню давньоруського часу, а в 1970 році розкопувався шляхетський будинок XVII ст.^{39,40}.

Починаючи з 2002 року, планомірні дослідження території урочища проводить дослідження експедиція ВФ ДП “ОАСУ” (у 2002–2006 рр. під керівництвом В. В. Шкоробада, у 2008 р. О. Є. Златогорського). Впродовж даного періоду закладено 9 розкопів — у центральній, південно-західній та східній частинах пам'ятки. Досліджено близько 700 м² площі поселення. У розкопках виявлено і досліджено житло раннього залізного віку, господарську яму стжижовської культури, три житла і господарську споруду ранньослов'янського часу Лука-Райковецької культури, чотири житла,

дві печі поза спорудами, дві господарські споруди і яму давньоруського часу X–XIII ст. З матеріалами досліджень можна ознайомитись у формі звітів в науковому архіві Інституту археології^{41,42,43}, частина матеріалів була опублікована авторами робіт у наукових виданнях^{44,45}. У польовому сезоні 2009 року розкопки широкою площею проводились на 600 кв. м, виявлено понад 50 різночасових об'єктів, в тому числі унікальні в історії досліджень поселення.

Виявлені багаторічною працею матеріали формують наукову базу щодо еволюції поселенської структури луцького мікрорегіону та є основоположними у питанні зв'язку міста зі своєю найближчою околицею. На польовий сезон 2010 року заплановані подальші роботи.

Висновки. Дослідження кількох поколінь науковців уможливило стверджувати про відносно значний обсяг досліджених площ міської системи. Луцьк впевнено утримує лідерство серед міст Волинського князівства за ступенем вивчення, наукові матеріали дають змогу робити ґрунтовні висновки щодо шляхів становлення, еволюції та розвитку міської агломерації, починаючи з найдавніших часів. Заплановані широкі дослідження археології Лучеська, що проводяться зараз ДП “Волинські старожитності” ІА НАНУ за сприяння управління культури та туризму ОДА, вселяють впевненість про збереження та розвиток культурноохоронної справи міста.

Джерела та література

- 1 Терський С. В. Лучеськ X–XV ст. / Терський С. В. Лучеськ X–XV ст. — Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2006. — 252 с. — С. 11.
- 2 Левицкий О. История одного древняго волинского храма / Левицкий О. История одного древняго волинского храма // КС. — Т. 80. — январь 1903. — С. 70–90.
- 3 Терський С. В. Вказана праця. — С. 86–87.
- 4 Археологическая карта Волинской губернии / Складена В. Б. Антоновичем // Тр. XI АС в Киеве. — Т. 1. — М., 1901. — С. 36–133.
- 5 Гаврилюк С. В. Историчне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX — початок XX ст.) / Гаврилюк С. В. Историчне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX — початок XX ст.): Монографія. 2-ге вид., доп. — Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. — 536 с. — С. 187.
- 6 Мельник Е. Н. Раскопки в земле Лучан, произведенные в 1897–1899 гг. / Мельник Е. Н. Раскопки в земле Лучан, произведенные в 1897–1899 гг. // Тр. XI АС в Киеве. — Т. 1. — М., 1901. — С. 497–513.
- 7 Там же. — С. 552–571.
- 8 Кучінко М. Відомі археологи — дослідники слов'яно-руського періоду історії Волині / Кучінко М. Відомі археологи — дослідники слов'яно-руського періоду історії Волині // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Матеріали до відзначення 20-річчя від часу створення. Спеціальний випуск. — Луцьк, 2009. — 292 с., іл. (серія

- “Краєзнавча бібліотека Волині”). — С. 189–190.
- 9 *Завадська О.* Музейна робота польських краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період / Завадська О., Атаманенко В. Музейна робота польських краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період // Волинський музей: історія і сучасність. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 80-річчю Волинського краєзнавчого музею та 60-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки, 19–20 травня 2009 р. — Луцьк — Колодяжне, 2009. — С. 71–80.
- 10 *Маслов Л.* Архітектура старого Луцька / Маслов Л. Архітектура старого Луцька. — Львів: “Наша Батьківщина”, 1939. — 52 с. — С. 31.
- 11 *Кучера М. П.* Археологические исследования Волинского отряда / Кучера М. П. Археологические исследования Волинского отряда // Археологические исследования на Украине 1968 г. — Вип. 3. — К: Наук. думка, 1971. — С. 242–245.
- 12 *Козак Д. Н.* Раскопки поселений пшеворской культуры на Волини / Козак Д. Н. Раскопки поселений пшеворской культуры на Волини // АО 1981 года. — М.: Наука, 1983. — С. 297–298.
- 13 *Козак Д. Н.* Новые работы на поселении у с. Боратын / Козак Д. Н. Новые работы на поселении у с. Боратын // АО 1982 года. — М.: Наука, 1984. — С. 274.
- 14 *Малевская М. В.* Отчет о работе Волинского отряда архитектурно-археологической экспедиции в 1986г. // Науковий архів Луцького державного історико-культурного заповідника. — 25 с., 70 рис.
- 15 *Малевская М. В.* Исследования церкви XII в. в Луцком замке / Малевская М. В. Исследования церкви XII в. в Луцком замке // АО 1985 года. — М.: Наука, 1987. — С. 365.
- 16 *Троневиц П. О.* Луцкий замок / Троневиц П. О. Луцкий замок. — Луцьк, ДІКСОН, 2003. — 198 с.
- 17 *Терський С. В.* Вказана праця. — С. 16.
- 18 *Панишко С. Д.* Звіт про охоронні археологічні дослідження, проведені в 2005 р. на давньоруській пам’ятці у с. Рованці Луцького району / Панишко С. Д., Шкоропад В. В. Звіт про охоронні археологічні дослідження, проведені в 2005 р. на давньоруській пам’ятці у с. Рованці Луцького району. Науковий архів Інституту археології Національної Академії Наук України.
- 19 *Шкоропад В. В.* Звіт про рятівні археологічні дослідження на території державного історико-культурного заповідника м. Луцька по вул. Кафедральній, 23. / Шкоропад В. В. Звіт про рятівні археологічні дослідження на території державного історико-культурного заповідника м. Луцька по вул. Кафедральній, 23. Науковий архів ІА НАНУ Ф29032
- 20 *Шкоропад В. В.* Про рятівні археологічні дослідження на території ДІКЗ м. Луцьк по вул. Кафедральній, 23 у 2006 році / Шкоропад В. В., Златогорський О. Є., Баюк В. Г. Про рятівні археологічні дослідження на території ДІКЗ м. Луцьк по вул. Кафедральній, 23 у 2006 році // Старий Луцьк, Науково-інформаційний збірник. Випуск IV — Луцьк, 2008. — 216 с. — С. 89–97.
- 21 *Шкоропад В. В.* Охоронні археологічні дослідження в центрі м. Луцьк / Шкоропад В. В., Баюк В. Г. Охоронні археологічні дослідження в центрі м. Луцьк // Археологічні дослідження в Україні, 2006–2007 рр. Збірник наукових праць // За ред. Д. Н. Козака. — К: ІА НАН України, Видавничий дім “Академперіодика”, 2008, 369 с. — С. 360–362.
- 22 *Шкоропад В. В.* Охоронні археологічні дослідження у центрі міста Луцька 2007 року / Шкоропад В. В., Златогорський О. Є., Баюк В. Г. Охоронні археологічні дослідження у центрі міста Луцька 2007 року. Наукові записки з проблем волинознавства. I випуск. Зб. наук. ст. та матер. присвячений 45-річчю від дня народж. С. Д. Панишка // Упоряд. О. Є. Златогорський. — Луцьк, 2008. — 472 с. — С. 104–110.
- 23 *Златогорський О. Є.* Польовий археологічний сезон 2008 року на Волині / Златогорський О. Є., Панишко С. Д., Баюк В. Г. Польовий археологічний сезон 2008 року на Волині // Волинський музей: історія і сучасність. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 80-річчю Волинського краєзнавчого музею та 60-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки, 19–20 травня 2009 р. — Луцьк-Колодяжне, 2009. — С. 375–380.

- 24 Полное собрание русских летописей. — Ипатьевская летопись. — М.: Изд-во восточной литературы, 1962. — Т. 2. — 938 с. — С. 571.
- 25 *Раппопорт П. А.* Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. / Раппопорт П. А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. // Материалы и исследования по археологии СССР. — Л.: Наука, 1967. — № 14. — 241 ст. — С. 38–39.
- 26 *Кучинко М. М., Охріменко Г. В.* Археологічні пам'ятки Волині / Кучинко М. М., Охріменко Г. В. Археологічні пам'ятки Волині. — Луцьк: Вежа, 1995. — 167 с. — С. 125.
- 27 *Златогорський О. Є.* Звіт про результати археологічних досліджень у с. Жидичин поблизу Луцька 2008 року / Златогорський О. Є. Звіт про результати археологічних досліджень у с. Жидичин поблизу Луцька 2008 року. Науковий архів ІА НАНУ.
- 28 *Баюк В. Г.* Дослідження північного передмістя Луцька у 2008–2009 роках / Баюк В. Г. Дослідження північного передмістя Луцька у 2008–2009 роках // Західне Полісся: історія та культура. Науковий збірник. Випуск III / Редактор А. Українець. — Рівне: Видавець О. Зень, 2009. — 160 с.: 49 іл. — С. 9–13.
- 29 *Терський С. В.* Вказана праця. — С. 148–149, рис. 128, 129.
- 30 *Фітцке Я.* Цьогорічні археологічні дослідження на Волині / Фітцке Я. Цьогорічні археологічні дослідження на Волині // Археологічна спадщина Яна Фітцке. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. — С. 99–100.
- 31 *Кучера М. П.* Поселення волинян на околиці м. Луцька / Кучера М. П. Поселення волинян на околиці м. Луцька // Археологія. — 1975. — № 15. — С. 98–104.
- 32 *Кучера М. П.* Звіт про роботу Волинського загону Інституту археології АН УРСР та Луцького педінституту ім. Л. Українки у 1968 р. / Кучера М. П. Звіт про роботу Волинського загону Інституту археології АН УРСР та Луцького педінституту ім. Л. Українки у 1968 р. Науковий архів ІА НАНУ Ф 5172.
- 33 *Толочко П. П.* Древнерусский феодальный город / Толочко П. П. Древнерусский феодальный город. — К.: Наук. думка, 1989. — 256 с. — С. 66–67.
- 34 *Охріменко Г. В.* Волинська неолітична культура / Охріменко Г. В. Волинська неолітична культура. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001. — 154 с. — С. 97.
- 35 *Охріменко Г. В.* Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині / Охріменко Г. В. Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001. — 137 с. — С. 120.
- 36 *Охріменко Г. В.* Раскопки в окрестностях г. Луцк / Охріменко Г. В. Раскопки в окрестностях г. Луцк // Археологические открытия 1983 года. — М.: Наука, 1985. — С. 210.
- 37 *Свешніков І.* Нові поховання початку бронзової доби на Західній Волині / Свешніков І. Нові поховання початку бронзової доби на Західній Волині // Studia archaeologica. — 1993. — № 1. — С. 23–26.
- 38 *Терський С. В.* Вказана праця. — С. 150.
- 39 *Кучинко М. М.* Давньоруське поселення на Гнідавській гірці у Луцьку / Кучинко М. М. Давньоруське поселення на Гнідавській гірці у Луцьку // Археологія. — 1976. — Вип. 19. — С. 100–105.
- 40 *Кучинко М. М.* Исследования в Луцке / Кучинко М. М. Исследования в Луцке // Археологические открытия 1973 года. — М.: Наука, 1974. — С. 297–298.
- 41 *Златогорський О. Є.* Звіт про охоронні археологічні дослідження, проведені в 2008 р. на багатошаровому поселенні в урочищі “Гнідавська Гірка”, село Рованці Луцького району / Златогорський О. Є. Звіт про охоронні археологічні дослідження, проведені в 2008 р. на багатошаровому поселенні в урочищі “Гнідавська Гірка”, село Рованці Луцького району. Науковий архів ІА НАНУ № 2009/1.
- 42 *Шкоропад В. В.* Звіт про охоронні археологічні дослідження, проведені в 2002–2003 рр. на багатошаровій пам'ятці в с. Рованці Луцького району Волинської області в урочищі Гнідава. 2002–2003/240. / Шкоропад В. В. Звіт про охоронні археологічні дослідження, проведені в 2002–2003 рр. на багатошаровій пам'ятці в с. Рованці Луцького району Волинської області в урочищі Гнідава. № 2002–2003/240. Науковий архів ІА НАНУ Ф 28774.
- 43 *Шкоропад В. В.* Звіт про рятівні археологічні дослідження в селі Рованці, урочище “Гнідавська Гірка” Луцького району / Шкоропад В. В. Звіт про рятівні археоло-

- гічні дослідження в селі Рованці, урочище “Гнідавська Гірка” Луцького району. Розкоп 5. № 2006/260. Науковий архів ІА НАНУ Ф29031.
- 44 Шкоропад В. В. Охоронні дослідження на багатошаровій пам’ятці в с. Рованці (урочище Гнідава), що на Волині / Шкоропад В. В. Охоронні дослідження на багатошаровій пам’ятці в с. Рованці (урочище Гнідава), що на Волині // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр.: Збірка наукових праць. — Київ: ІА НАНУ, 2004. — Вип. 6. — С. 365–367.
- 45 Златогорський О. Є. Про результати рятівних археологічних досліджень на багатошаровому поселенні в урочищі “Гнідавська Гірка” 2008 року / Златогорський О. Є., Баюк В. Г. Про результати рятівних археологічних досліджень на багатошаровому поселенні в урочищі “Гнідавська Гірка” 2008 року // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. Ювілейний випуск, присвячений 70-річчю М. М. Кучінка. // За ред. С. В. Гаврилюк. — Луцьк: “Вежа”, 2009, 390 с., іл. — С. 73–79.

Виктор Баюк

Археологические исследования Луцка (история и современность)

В статье на основании всестороннего анализа историографии, полевой документации и научных отчётов рассматриваются вопросы истории и настоящего времени археологических исследований древнего города Луческа, его ближайших окрестностей и предместий.

Ключевые слова: археологические исследования, монументальная архитектура, Луцк, история, историография.

Viktor Bayuk

Archaeological researches of Lutsk (history and nowadays)

In the article on the basis of comprehensive analysis of historiography, field document and scientific reports the question of history and modern state of archaeological researches of ancient city Luchesk, its nearest fences and suburbs surrounding village is considered.

Key words: archaeological researches, monumental architecture, Lutsk, history, historygrafi.

